

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

Хорум-Дагская средняя общеобразовательная школа

Рассмотрено,
на заседании ШМО

Протокол № 1 от 31.08. 2023г

Рук-ль ШМО Монгуш И.Р. / Монгуш И.Р.

Согласовано

зам.дир по УВР

Монгуш И.Р. /Монгуш И.Р./

« 31 » 08. 2023г

Утверждаю

приказом директора школы

№ 1 от 31.08.2023г

/Ооржак Р.Э.

Рабочая программа

учебного предмета

родной язык

на 2023-2024 учебный год

Класс: 4

Учитель: Баазан Л.С.

Хорум-Даг 2023

Тайылбыр бижик

Тыва дылдың ажылчын программазын Тыва Республиканың ниити өөрөдигезинин эге школага Тыва дыл талазы-биле күрүне стандарттарынга дүүштүр 1-4 класстарга А.К.Ойдан-оолдун, Э. Д. Ондарның, Н. Ч. Дамбанын 2008 чылда тургусканы программага даянып тургускан. 4-ку класска тыва дылды А.К. Ойдан-оолдун, А.М. Белек-Байырынның ниити өөрөдиге черлеринге өөрөдиге ному-биле планнаттыңан.

1-4 класстарга төрөөн дыл үстүкү класстарга өөренир литература эртемнеринин белеткел чадазы болбушаан, колдуунда-ла практиктиг сорулгаларны чедип алырынче угланган.

Эге класстарга тыва дылды өөрөдиринин

кол сорулгалары:

1. Уругларның аас болгаш бижимел чугаазын, чаа чүвени билип алып чүткүл-сонуургалын сайзырадыр. Уругларны медреселдиг шын номчуур, бижиир болгаш чугаалаарынга өөрөдири.
2. Оларга төрөөн дыл талазы - биле эге билиглерни бээри.
3. Уругларны ном ажыглаарынга чаңчыктырар болгаш оларның дылга сонуургалын, номчулга болгаш бижилге - биле холбаштыр бойдушту, ниитилелдин амыдыралын хайгаараарынга үндезилээш, өөреникчилерни материалистиг үзел – бодал – биле чепсеглээри.
4. Уругларны мораль болгаш эстетика талазы – биле кижизидери:эки мөзү-шынарлыг, идепкейлиг, күш-ажылга ынак,хүлээнген херээнге харыысалгалыг хамаатылар болурунга, таварышкан бөөгөлөрни бот-миннип ажып эртери.
5. Өөрөнип турар чүүлдерни сайгарып, бөлүктөп, деңнеп, түңнөп билиринге, оларның иштинден кол болгаш чугула чүүлдерни тып, тайылбырлаарынга өөреникчилерни таныштырары.

Өөрөдиге планы дараазында номнар болгаш методиктиг сүмөлөрни ажыглаарын сүмөлөөн. 1-4 класстарга уругларның билиин хынаары – биле А. А. Алдын – оолдун «Эдертиглер болгаш диктантылар чыындызы», А.А.Алдын-оол «Диктантылар чыындызы» дөрт чылдыг эге школаның 1-4 класстарынга Кызыл-2010ч

4-ку класска Ойдан-оол А.К., Белек-Баир А.М.-нин «Тыва дыл» номун Тыва Республиканың Национал школа хогжудер институттун, 2016 чылда парладып үндүргөн ному, Федералдыг куруненин оорөдиге стандарттарынын негелделеринге дууштур тургускан шенелделиг ундурулге ному-биле уругларны оорөдип турар.

Муниципалдыг бюджеттиг ниити оорөдиге чери Хорум-Даг ниити ортумак школазынын 2021-2022 оорөдиге чылынын оорөдиге планынга, школанын положениезинге даянып, дууштур тургускан. Бо ажылчын программа эге школанын Федералдыг куруне стандарттарынын сорулгаларын чедип алырынче угланган.

Оорөдиглиг план дараазында методиктиг сүмөлөрниң дузазы-биле ажыглаттынмышаан, уругларнын шингээдип алган билиглерин, мергежилдерин, чанчылдарын тыва дыл программасынын негелделеринге дууштур эге класс башкыларынга А.А Алдын-оолдун «Диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы»-биле хынаарын сумелеп турар. Тыва Республиканын ниити оорөдигезинин национал девискээр кезээ 2-ги класс оореникчилеринин ниити сайзыралынче, оларнын билиинин практиктиг болурунче угланмышаан программаны тургузарда эртемниинин, дес-дараалашкаанын, коргузуглуунун болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларнын назы-харын барымдаалап тургаш, тургускан.

«Тыва дыл» эртемниин оорөдиге планында туружу.

Ниитизи-биле программа езугаар 2-ги класска 68 шак бердинген. Неделяда 2 шак кордунген (чылда 34 неделя).

Бо шактарны улдуннар аайы-биле уелгезин башкы боду тургузуп алып.

Тыва дылда өөредилге программазын шиңгээттингениниң чижек түңнелдери.

Төрөөн дылды өөрөнгениниң түңнелинде өөреникчилер тыва дылды чон аразында харылзажырының болгаш национал культуразының кол херексели деп медресеп билген турар ужурлуг. Ынчангаш уругларның төрөөн дылынга эки хамаарылгазы, дылды шын, частырыг чок ажыглап билиринден хамааржыр. Тыва дыл уругларга өөредилгениң кол

дозу база даап боданышкынының, медресеп билиишкининиң, чогаадыкчы чоруун сайзырадырынга кол херексел болур.

Тыва дылды өөренип турар үеде өөреникчилер аас – биле болгаш бижимел харылзаалыг чугаага бодунуң чогаадыкчы чоруун ажыглап, херек медээ - дыңнадыгны, өөредилге даалгаларын күүседиринге янзы-бүрү номнардан(өөредилге номнары, энциклопедия, словарьлар, солун-сеткүүлдерден) тып өөренир.

Төрөөн дылды өөрөнгениниң түңнелинде өөреникчилерниң чаа өөредилге материалын өөрениринге сонуггалы бедип, тыва дылды улаштыр бедик чадага өөренириниң дөзү болур.

Кижизидилге талазы-биле алырга, уруглар чугаа культуразының чурумунга, аас чугаазынга, төрөөн дылынга хамаарылгазы чоннуң сагыш-сеткилиниң бедик көдүрлүүшкүнүнүң херексели деп билип алыр ужурлуг.

Грамматика, шын бижилге, чугаа сайзырадылгазы (68 шак)

Катаптаашкын (14 шак)

Домак. Домактың чугула болгаш ийиги черге кежигүннери. Домакта сөстөрнүң харылзаазы. Домактың сөөлүңгө бижик демдектери.

Сөзүглел. Сөзүглелдин янзылары (тоожуушкун, чурумал, угаап бодаашкын) .

Үннер болгаш үжүктөр. Слог. Ажык эвес үннерни дакпырлап бижири. Күштүг болгаш кошкак ажык эвес үннер.

Сөс тургузуу. Чогаадлыг, өскертилге кожумактары. Дефистеп бижиир нарын сөстөр.

Домак (4 шак)

Домактың чугула болгаш ийиги черге кежигүннери (катаптаашкын). Ийи бөдүүн домактан тургустунган чагырышпаан нарын домак (ниити таныжылга). Эвилел чок болгаш *а, ынчалза-даа, болгаш, биле* деп эвилелдер-биле каттышкан чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактар. Санаар үн аяны. Эвилелдер чок (санаар үн аяны-биле каттышкан) база *болгаш, а, ынчалза-даа, биле* деп эвилелдер-биле каттышкан чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактарга бижик демдектери.

Диалог болгаш дорт чугаалыг домактарны оларга бижик демдектерин салганын хайгаараары. Адалга дугайында ниити билиг.

Сөзүглел – харылзаалыг чугаа дугайында алган билиглерин түңнеп быжыглаары: темазы болгаш кол бодалы, сөзүглелдин кезектери, кезек бүрүзүнде домактарның утка талазы-биле харылзаазы, сөзүглелдин планы.

Сөзүглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап бодаашкын (кол демдектери-биле таныжылга).

Чугаа кезектери (43 шак)

Чүве ады (9 шак)

Хөйүнүң санында чүве аттарының падежтерге өскерлири. Чүве адының хамаарылга хевири (ниити таныжылга). Орус дылдан үлегерлеп алган сөстөрнүң падежтерге өскерлири. Оларның шын бижилгези.

Хуу болгаш ниити чүве аттары (ниити таныжылга).

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг чүве аттарын таарыштыр шилип билири.

Демдек ады (5 шак)

Укталбаан болгаш укталган демдек аттары.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг демдек аттарын таарыштыр шилип алыры.

Демдек аттарын шын бижири. Дорт болгаш көжүргөн уткалыг демдек аттарын ажыглаары.

Сан ады (5 шак)

Сан ады, ооң утказы, айтырыглары. Түң болгаш дугаар сан аттары. Сан аттарын чүве аттары-биле кады ажыглаары. Түң болгаш дугаар сан аттарын чугаага ажыглап билири.

Ат орну (7 шак)

Ат орну, ооң утказы. Арынның ат оруннары болгаш оларның падежтерге өскерлири.

Ат оруннарын чугаага ажыглап билири.

Кылыг сөзү (13 шак)

Кылыг сөзүнүн эге хевиринин дугайында ниити билиг. Кылыг сөзүннүн арыннарга, үелерге болгаш саннарга өскерлири. Кылыг сөстөрүн шын бижири.

Кылыг сөзүнүн дужаал база даар хевирлерин практика кырынга ажыглап билири.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг кылыг сөстөрүн шын бижири, ажыглап билири.

Домактар тургузарда чоок болгаш удурланышкак уткалыг кылыг сөстөрүн шилип билири.

Бодалды илередирде эң-не тааржыр кылыг сөзүн шилири. Харылзаалыг чугаага кылыг сөстөрүнүн чаңгыс аай ажыглаарын чайладыры.

Наречие (4 шак)

Наречие – өскерилбес чугаа кезээ. Утказы болгаш айтырыглары. Чугаага хереглели. Эң хереглеттингир үениң, туруштуң дээш өске-даа бөлүктөрүнүн наречиелерин чугаага ажыглаары (кыжын, дүүн, удавас, өрү, кежилдир, ыткылаштыр дээш о.ө).

Чыл дургузунда өөрөнгөн чүүлүн катаптаары (7 шак)

Домак. Сөс. Сөстүн тургузуу. Кошкак ыткыр болгаш кошкак дүлөй ажык эвес үннерни шын бижири. Чугаа кезектери.

Чараштыр бижилге

Үжүктөрүнүн дүрзү-хевирин шын бижириинин чаңчылдарын, сөстөргө, домактарга, улуг эвес сөзүглелдерге оларны каттыштыраарының чогулгалыг аргаларын быжыглаары. Дүргөн темп-биле бижириинин чаңчылдарын хевирлээр, холдарның бир дески ритмниг шимчээшкннерин быжыглаар мергежилгелер.

Үжүктөрүнүн шын эвес бижирин чайладыр ажыл.

Өөреникчилер-биле хуузунда чорудар ажылдарның аңгы-аңгы хевирлерин ажыглап тургаш, шын, тода, чараш хол үжүүн чедип алыры.

Шын бижилгезин сактып алыр сөстөр

Автомобиль, арттырар, атташ, библиотека, билет, вагон, вокзал, гараж, глобус, грип, дуяг, завод, инженер, инчеек, йод, календарь, килограмм, коллектив, командир, комбайн, космонавт, көвүдеттинер, көпеек, лампа, луноход, мага-бот, металл, медаль, миннир, номчуттунар, огурец, ортумак, оттулар, пароход, повар, портрет, республика, Россия, салют, телефон, трактор, тоттур, туттунар, уран-чүүл, ужур-дуза, уткуур, үен-даян, үлеттинер, үттээр, флот, хавыяа, хайыракан, халат, хамааты, хаяа, хемчээттинер, хөртүк, чакпа, чанныр, ээрежир, чассыг, чаттылар, чаяанныг, чижек, чурттаар, чурттакчы, чуртум, шофёр, экскурсия, электри, электростанция, юбка, яблоко, язы-бүрү.

Эге школаны дооскан өөреникчилеринин белеткелинге негелделер:

Личностуг:

-Төрээн дылывыс харылзажырынын база мээ-медереливистиң шынарын көргүзерииниң кол чепсээ;

- Төрээн дыл национал культуравыстың кол болуушкуну;
- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдың бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чөптүг ажыглап билири;
- Төрээн дылын улаштыр өөрениринге сонуургалын оттурары;
- Аас болгаш бижимел чугаага дылдың уран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.

-Төрээн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттыраарынга өөреникчиниң бот киржилгези;

- Аас чугаага дылдың уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландыраары.

Метапредметтиг

а) Регулятивтиг

- өөренип турар эртеминиң тема, бөлүк аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- башкының удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны күүседип өөренири;
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы болгаш орфографтыг, пунктуациалыг частырыгларны тып билирин боттандыраар.
- өөренген темазынга алган билиглерин түңнөп болгаш үнелеп билирин боттандыраар;
- аас болгаш бижимел чугааны дылдың негелдери-биле чогуур үезинде практика кырынга өскертип болгаш ажыглап билири.

б) Билдилиг

- өөрөдилге даалгаларын күүседип турар үеде херек уjurлуг медээлерни немелде номнар, статьялар болгаш энциклопедиялардан тып билири;
- бодунуң назы-харынга дүүштүр янзы-бүрү словарьларга, справочниктерге даянып билири;
- дылдың негелдерин күүседирде янзы-бүрү схемаларны, модельдерни, символ-демдектерни ажыглап билири;
- белен таблицаларны, схемаларны, сөзүглелдерни немээри;
- дылдың адырлары: үн, үжүк, сөс тургузуу, чугаа кезээ, домак кежигүнү, бөдүүн домак дугайында алган билиглерин деңнеп, бөлүктөп, тып, ажыглап билири;
- алган билиглерин план болгаш таблица дузазы-биле системажыдып, бөлүктөп, түңнөп билири;
- сөстө орфограммаларны янзы-бүрү аргалар-биле хынап билири;
- номчаан сөзүглелдериниң кол утказын ылгап үндүрери;
- бодунуң чугаазын тода болгаш билдингир кылдыр дыңнакчыга дамчыдып билири;
- библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медерелдии-биле тургузуп билири;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири.

Коммуникативтиг

- аас чугаага диалогту ажыглап билири;
- аңгы-аңгы бодалдарны өөренип, сайгарып билири болгаш чаңгыс аай түңнөлгө келиринге өөредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чаңчыгары;
- билдинмес чүүлдеринге айтырыгларны салып билири;

- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары;
- коммуникативтиг сорулгаларны дыңнакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медеглеп чедирери;
- удур-дедир хыналда үезинде бот-боттарынга дузаны үезинде чедирип билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдың аргаларын чедимчелиг ажыглаары.

Предметтиг:

- өөрөнгөн чугаа кезектерин адап билири;
- сөстүн уткалыг кезектерин (дөстен аңгыда) аңгылап билири;
- практика кырынга билиглерин ажыглап билири;
- үннер болгапш үжүктөрнү, ажык болгаш ажык эвес үннерни;
- кыска, узадыр база өк-биле адаар ажык үннерни, күштүг база кошкак эжеш болгаш эжеш эвес (дүлөй болгаш ыткыр) ажык эвес үннерни;
- ажык эвес үннернин дүлөй болгаш ыткырын;
- чуве аттарын, демдек аттарын, кылыг сөстөрүн, сан аттарын (түң болгаш дугаар), арынның ат оруннарын;
- эвилелдер болгаш артынчыларны;
- дазыл, чогаадылга болгаш өскертилге кожумактарын;
- домактың чугула кежигүннерин (кол сөс биле сөглөкчини), ийиги черге кежигүннерин (аңгылавайн);
- чаңгыс аймак кежигүннерлиг бөдүүн домактарны;
- очулга болгаш тайылбыр словарьларны;
- ийи составтыг бөдүүн домактарның чижектерин;
- уругларга билдингир чогаалдарның аттарын;
- чугаалаар сорулгазының аайы-биле домактарны үн аянын барымдаалап аңгылаарын;
- чуве аттарын тургузуунун аайы-биле сайгарары (хөйнүң санының болгаш падеж кожумактарын аңгылаары);
- бөдүүн домактарда кол сөс болгаш сөглөкчини, сөс каттыжышкыннарын база чаңгыс аймак кежигүннерни тодарадыры;
- өөрөнгени орфограммалар болгаш пунктограммалар кирген 75-80 хире сөстүг сөзүглелди дыңнап тургаш, тода бижири;
- домак эгезинге база хуу аттарга улуг үжүктү бижири;
- сөс иштинге ажык эвес үннерниң үжиүктөрүн дакпырлап бижири;
- сөс эгезинге **т-д, п-б** бижири;
- чаңчыл ёзугаар дүлөй т бижиир сөстөрнү;
- **-дыр, -дир, -тыр, -тир, -ла, -ле ...** дээн чижектиг артынчыларның шын бижилгези;
- дефистеп бижиир нарын сөстөрнү;
- домак сөөлүнгө улуг сек, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин салыры;
- чаңгыс аймак кежигүннерни чартык сек-биле аңгылаары;
- минутада 100 хире сөстүг сөзүглелди шын, тода медеделдиг номчууру;
- сөзүглелче айтырыглар салып билири;
- сөзүглелди уткалыг кезектерге чарары база бөдүүн план тургузары;
- план ёзугаар сөзүглелдин утказын дамчыдары (чугаалаары);
- номчаан чогаалының дугайында чугаалап билири;
- очулга болгаш тайылбыр словарьны ажыглап билири.

Тыва дылда чыл төнчүзүнде өөреникчилерниң билип алган турар уjurлуг билиглери.

өөреникчилерниң өөренип алган турар билиглери:

- Тыва дылды боданырының болгаш чон аразында харылзажырының эң-не кол херексели деп медереп билири.
- өөредилгениң чедишкинниг болурунун чылдагаанын тып билири;
- Сөстүң тургузуу: дазыл, чогаадылга өскертилге кожумактары;
- Чугаа кезектери: чүве ады, демдек ады, кылыг сөзү, эдеринчилер;
- Домак кижигүннери: чугула болгаш ийиги чергениң кижигүннери.
- Коллективтии – биле тургускан план ёзугаар 45-50 хире сөстүг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир.
- Тыва дыл кичээлдеринде билиглери херек кырында чогаадыкчы ажыл үезинде, бодалдарын илередирде, аас болгаш бижимел чугаа үезинде ажыглап билири;
- өөредилге үезинде берген даалгаларны дес-дараалаштыр база алгоритм ёзугаар кылып билир уjurлуг.
- өөредилгеге херек билиглери энциклопедияларны, словарьларны, справочниктерни, өөредилге номнарын, Интернетти ажыглап тургаш тып билири;
- Эжи-биле ажылдап тургаш кайы арга шын дээрзин эжиниңүзел-бодалы-биле деңнештирип тургаш ниити түннел үндүрүп шыдаар уjurлуг.

Өөреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- Чугаа кезектерин тып, аңгылап билири;
- Орфографтыг частырыг туруп болур черни сөс иштинден тып билири;
- Төрээн дылын камнап билир болгаш ооң сайзыраарынга бодуну үлүг-хуузун кириштирип турарын медереп билип, эстетиктиг овор-хевирниң кижизиттинеринге, кижилер аразында харылзааның дозу кылдыр шилип алыры болур.
- Дылдың дүрүмнерин ажыглап тургаш бодунун бодалдарын илередип билири;
- Медерелдиг болгаш хостуг аас болгаш бижимел чугааны тургузуп билири;

Предметтиг.

Өөреникчилерниң өөренип алган турар билиглери:

- Шын бижилгезин өөренип алганы сөстерлиг 45-50 хире сөстүг сөзүглелди чараш хол үжүү-биле чазыг чокка дүжүрүп азы адап бээрге бижири, аңаа херек таварылгаларда улуг секти, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин шын салыры.
- Фонетиктиг сайгарылганы кылыры: сөстерни слогтарга чарары, ажык болгаш ажык эвес үннери ылгап, сөстерде үннерни болгаш үжүктөрни шын тодарадып билири;
- Сөстерни тургузуг талазы-биле сайгарып билири (дазыл, чогаадылга, өскертилге кожумактарын ылгаар).
- Чугаа кезектерин болгаш оларның грамматиктиг демдектерин (чүве адының санын, падежин, кылыг сөзүнүңүлерин) билири;
- Домакта сөстерниң аразында харылзаазын тургузар, оларны сөс каттыжышкыннарынга чарар;
- Домактарның бөдүүн синтаксистиг сайгарылгазын кылыр: чугаалаар сорулгазының аайы-биле оларның янзызын тодарадыр, чугула болгаш ийиги чергениң кижигүннерин аңгылаар, оларның аразында харылзаазын айтырыглар дузазы-биле тургузар.
- Коллективтии – биле тургускан план ёзугаар 45-50 хире сөстүг эдертиг болгаш чогаадыг бижиир.

Өөреникчилерниң өөренип алыр аргалары.

- Тыва дылда синоним, антоним сөстерни деңнеп тургаш тып билири;
- Бердинген сөстүң долу фонетиктиг сайгарылгазын кылып билири;
- Бодунун кылган ажылын долузу-биле хынап, бодунга демдекти шын салып билири;
- Чогаадыг бижип тургаш бодунуңүзел-бодалын долузу- биле бодунун сөстери-биле аас болгаш бижимел хевирге дамчыдып билири;

- Домакта сөстөрнү аразында харылзаазын тып, оларны сөс каттыжышкыннарынга чарып билири;
- Домактың синтаксистиг сайгарылгазын кылып билири;
- Чугаа кезектерин тып, аңгылап билири;
- Орфографтыг частырыг туруп болур черни сөс иштинден тып билири;

Чогаадыкчы ажилдар.

өөреникчилерниң өөренип алган турар билиглери:

- План ёзугаар сөзүглелди тургузуп билири;
- Бердинген чуруктарга чогаадыгларны тургузуп чогаадып билири;
- Даалгаларлыг мергежилгелерни шын, медреселдиг кылып билири;
- Тыва дыл кичээлдеринде билиглерин херек кырында чогаадыкчы ажил үезинде, бодалдарын илередирде, аас болгаш бижимел чугаа үезинде ажыглап билири;

Өөреникчилерниң өөренип алыр аргалары:

- Бодунуң чогаадыынга чурук чуруп билири;
- Дылдың дүрүмнерин ажыглап тургаш, бодунуң бодалдарын илередип билири;
- Домактарда кылган частырыгларны тып, эдип билири.
- Эгезин берген чугааны улаштыр чогаадып билири;

Өөреникчилерниң билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер

Өөреникчилер 4-кү классты дооскаш, дараазында билиглерни алган турар:

- сөстүң тургузуу: дазыл, чогаадылга болгаш өскертилге кожумактары; чугаа кезектери: чүве ады, демдек ады, кылыг сөзү, эдеринчилер; домак кежигүннери: чугула (кол сөс, сөглекчи) болгаш ийиги чергениң.

Өөреникчилерниң алган турар мергежилдери:

- шын бижилгезин өөренип алганы сөстерлиг 55-65 хире сөстүг сөзүглелди чараш холжүү-биле чазыг чокка дүжүрүп азы адап бээрге бижири, аңаа херек таварылгада улуг секти, айтырыг болгаш кыйгырыг демдектерин шын салыры;
- фонетиктиг сайгарылганы кылыры: сөстерни слогтарга чарары, ажык болгаш ажык эвес уннерни ылгап, сөстерде үннерни болгаш үжүктөрнү шын тодарадып билири;
- сөстерни тургузуг талазы-биле сайгарып билири (дазыл, чогаадылга, өскертилге кожумактарвын ылгаары);
- чугаа кезектерин болгаш оларның грамматиктиг демдектерин (чүве адының санын, падежин, кылыг сөзүнүң үелерин) билири;
- домакта сөстерниң аозында харылзаазын тургузар, оларны сөс каттыжышкыннарынга чарар;
- домактарның бөдүүн синтаксистиг сайгарылгазын кылыр: чугаалаар сорулгазының аайы-биле оларның янзызын тодарадыр, чугула болгаш ийиги черге кежигүннерин аңгылаар, оларның аразында харылзаазын айтырыглар дузазы-биле тургузар;
- коллективтии-биле тургускан план ёзугаар 55-60 хире сөстүг эдертиг болгаш чогаадыг бижири.

Тыва дылдын календарь – тематиктиг планы (4 класс)

№	Эрттирер хуну		Шагы	Кичээлдин темазы
	пл	ан		
Катаптаашкын – 14 шак				
1	02.09		1	Домак. Домакта состернин харылзаазы.
2	04.09		1	Домактын чугула болгаш ийиги черге кежигуннери
3	06.09		1	Созуглелдин янзылары: тоожуушкун, чурумал, угаап боданыышкын
4	11.09		1	Уннер болгаш ужуктер. Слог.
5	13.09		1	Ажык эвес уннерни дакпырлап бижири. Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер.
6	18.09		1	Куштуг болгаш кошкак ажык эвес уннер.
7	20.09		1	Киирилде хыналда диктант. Кайгамчык сад
8	22.09		1	Частырыглар-биле ажыл. Дазыл болгаш торел состер
9	27.09		1	Дазыл болгаш кожумактар.
10	29.09		1	Чогаадылга кожумактары.
11	01.10		1	Чогаадылга кожумактары.
12	06.10		1	Оскертилге кожумактары.
13	08.10		1	Дефистеп бижиир нарын состер.
14	13.10		1	Дазылы кызырылган нарын состер
Домак – 4 шак				
15	15.10		1	Домак дугайында билиг. Нарын домак.
16	20.10		1	Чангыс аймак кежигуннерлиг домактар. Оларнын холбажыр аргалары.
17	23.10		1	Хыналда диктант "Алдын кус»
18	27.10		1	Диктантынын анализи. Дорт чугаалыг домактар. (Адалгалыг домактар). Диалог. Созуглел. Созуглелдин кол темазы болгаш кол бодалы.
Чугаа кезектери -43 шак. Чуве ады-9				
19	08.11		1	Чуве ады. Чуве аттарынын падежтерге оскерлири. Чангыстын саны.
20	12.11		1	Адаарынын падежи. Кым? Чуу? Хамаарыштыларынын падежи. Кымнын? Чунун?
21	15.11		1	Бээринин падежи. Кымгы? Чуге? Каяа? Онаарынын падежи Кымны? Чуну?
22	19.11		1	Турарынын падежи. Кымда? Чуде? Кайда? Унеринин падежи. Кымдан? Чуден? Кайыын?
23	22.11		1	Углаарынын падежи. Кымче? Чуже? Кайнаар? Чуве аттарынын падежтерге оскерлири. Чангыстын саны деп теманы туннээри
24	26.11		1	Хойнун санында чуве аттарынын падежтерге оскерлири
25	29.11		1	Чуве адынын хамаарылга хевири.
26	03.12		1	Орус дылдан улегерлеп алган состернин падежтерге оскерлири
27	06.12		1	Хыналда диктант

				Демдек ады – 5 шак
28	10.12		1	Демдек адынын утказы болгаш харыылаар айтырыглары
29	13.12		1	Удурланышкак болгаш чоок уткалыг демдек аттары
30	17.12		1	Демдек аттарынын чуве аттары-биле холбаазы
31	20.12		1	Демдек аттарынын кожумактарын шын бижири. Демдек аттарынын тургузуун шын сайгарары
32	24.12		1	Ооредиглиг эдертиг «Иенин чурээ»
				Сан ады – 5 шак
33	14.01		1	Эдертигнин анализи. Сан ады, оон утказы, айтырыглары
34	17.01		1	Тун болгаш дугаар сан аттары
35	21.01		1	Сан аттарынын чуве аттары-биле холбаазы
36	24.01		1	Тун болгаш дугаар сан аттарын чугаага ажыглаары
37	28.01		1	Диктант
				Ат орну-7 шак
38	31.01		1	Састырыглар-биле ажыл. Ат орнунун арыннарга болгаш саннарга оскерлири
39	04.02		1	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлири.
40	07.02		1	Арыннын ат оруннарынын падежтерге оскерлири.
41	10.02		1	Арыннын ат оруннарынын хереглели, чугаага ужур-дузазы.
42	11.02		1	Чурук-биле ажыл. «Куштарга болгаш дириг амытаннарга мээн дузам» деп чугаа.
43	14.02		1	Хыналда диктант. Хар. Катаптаашкын. А торну.
44	18.02		1	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын. Ат орнунун падежтерге оскерлири.
45	21.02		1	Катаптаашкын. А торну.
				Кылыг созу – 13 шак
46	28.02		1	Кылыг созунун дугайында билиг. Кылыг созунун чугаага ужур-дузазы.
47	04.03		1	Кылыг созунун уелерге, арыннарга болгаш саннарга оскерлири.
48	07.03		1	Кылыг созунун болур болгаш болбас кылдыныглар илередири.
49	11.03		1	Кылыг созунун амгы уези.
50	14.03		1	Кылыг созунун эрткен уези.
51	18.03		1	Кылыг созунун келир уези. Хыналда диктант
52	21.03		1	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын. Кылыг созу.
53	04.04		1	Кылыг созунун дужаал хевири.
54	08.04		1	Кылыг созунун даар хевири.
55	11.04		1	Кылыг созунун дужаал болгаш даар хевирлери быжыглаашкын
56	15.04		1	Сагындырыглыг диктант «Холдарны ургулчу чуур»
57	18.04		1	Диктантынын частырыглары-биле ажыл. Грамматиктиг сайгарылга.
				Наречие – 4 шак
58	22.04		1	Наречие

59	25.04		1	Быжыглаашкын. Наречие.
60	29.04		1	Катаптаашкын. Наречие
61	06.05		1	Хыналда тест
Чыл тончузунде катаптаашкын – 7 шак				
62	11.05		1	Домак. Домактын чугула болгаш ийиги черге кижигуннери.
63- 64	13.05 16.05		2	Чангыс аймак кижигуннерлиг домактар.
65	20.05		1	Сос. Состун тургузуу.
66- 67	23.05 27.05		2	Кошкак ыткыр болгаш кошкак дулей уннерни шын бижири
68	30.05		1	Катаптаашкын.

Ажыглаар литературалар:

1. А.К. Ойдан-оол, А.М. Белек-Баир, Тыва дыл 4 класс. Национал школа хогжудер институт. – Кызыл, 2016.
2. К.Б.Март-оол 2-4 класстарга тыва дыл башкыларынын методиказы. – Кызыл, 2006
3. Э.Д.Ондар, Методиктиг сумелер. – Кызыл, 1001.
4. А.А.Алдын-оол, Диктантылар чыындызы, дорт чылдыг эге школанын 1-4 класстарынга. Тыванын Ю.Ш. Кюнзегеш аттыг ном ундурер ери. – Кызыл, 2010.
5. А.А.Алдын-оол, Эдертиглер чыындызы, дорт чылдыг эге школанын 2-4 класстарынга. Тыванын Ю.Ш. Кюнзегеш аттыг ном ундурер ери. – Кызыл, 2011.
6. Ш.Ч.Сат, А.Ч.Кунаа.Тыва орфографиянын болгаш пунктуациянын дурумнери. – Кызыл, 2001.